

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Demokratik Değerler Bağlamında İncelenmesi

Murat YAMAN¹ - Adil İLKİN²

Makale Bilgisi

Öz

Geliş: 25.07.2024

Kabul: 26.09. 2024

Yayın: 30.09.2024

Anahtar kelimeler:

Değerler, Demokratik Değerler, Türkçe Ders Kitapları.

Toplumların yaşam biçimlerini, alışkanlıklarını ve geleneklerini gösteren değerler; toplumların temelini oluşturan yapılarıdır. Eğitim ve öğretimde değerler aktarımı planlı şekilde yapılmalıdır. Ana dili öğretimi olarak görülen Türkçe derslerinde, değerler kavramının aktarılması önemli konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu sağlayacak temel unsurlarsa Türkçe ders kitapları ve Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerdir. Değerlerin ders kitaplarındaki metinler üzerinden daha anlaşılır ve somut bir şekilde bireylere aktarılabilmesi düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından hazırlanan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler, demokratik değerler bağlamında incelenmiştir. İnceleme "Learning to Give" kuruluşunun on demokratik değeri çerçevesinde yapılmıştır. Bu değerler; hayat, özgürlük, mutluluk arayışı, adalet, ortak fayda, eşitlik, gerçeklik, çeşitlilik, halk egemenliği, vatanseverlik olarak ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere bakıldığında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin demokratik değerler açısından yeterli olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte metinlerde işlenen demokratik değerlerin sınıf seviyeleri ilerledikçe düştüğü saptanmıştır. Ders kitaplarındaki metinler incelendiğinde, bazı metinlerde hiçbir demokratik değere yer verilmediği belirlenmiştir. Aynı zamanda 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında "halk egemenliği" demokratik değerine hiç yer verilmediği görülmüştür. Araştırma sonucundan hareketle, Türkçe ders kitaplarında demokratik değerlere daha fazla ve belli bir örüntüyle yer verilmesi önerilmiştir.

Analysis of Secondary School Turkish Textbooks in the Context of Democratic Values

Article Info

Abstract

Received: 25.07.2024

Accepted: 26.09. 2024

Online: 30.09.2024

Keywords:

Values, Democratic Values, Turkish Textbooks.

Values that show the lifestyles, habits and traditions of societies are the structures that form the basis of societies. Transfer of values in education and training should be done in a planned way. In Turkish lessons, which are seen as mother tongue teaching, transferring the concept of values is one of the important issues. The basic elements that will ensure this are Turkish textbooks and the texts included in Turkish textbooks. It is thought that values can be transferred to individuals in a more understandable and concrete way through the texts in the textbooks. In this context, in this study, the texts in 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks prepared by the Ministry of National Education for the 2023-2024 academic year were analysed in the context of democratic values. The analysis was made within the framework of the ten democratic values of the 'Learning to Give' organisation. These values are life, freedom, pursuit of happiness, justice, common good, equality, reality, diversity, popular sovereignty, and patriotism. For this purpose, document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. When the data obtained as a result of the research are analysed, it is seen that the texts in Turkish textbooks are not sufficient in terms of democratic values. In addition, it was found that the democratic values covered in the texts decreased as the grade levels progressed. When the texts in the textbooks were analysed, it was determined that some texts did not include any democratic value. At the same time, it was observed that the democratic value of 'popular sovereignty' was not included in the 6th and 7th grade Turkish textbooks. Based on the results of the research, it is suggested that democratic values should be included in Turkish textbooks more and in a certain pattern.

¹ Sorumlu yazar, Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8858-3068, mymrtymn@gmail.com

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, ORCID: 0009-0002-6031-6050, ilkinadill@gmail.com

Bu makaleden alıntı yapmak için/ To cite this article:

Yaman, M. ve İkin, A. (2024). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının demokratik değerler bağlamında incelenmesi. *Elektronik Dil ve Eğitim Dergisi*, 5(1), 21-31.

Giriş

Bireyin içinde bulunduğu toplumdan bir emek harcamadan edindiği dil, ana dili olarak ifade edilmektedir. Ana dili bireyin doğup büyüdüğü çevreden öğrendiği ilk dildir (Vardar, 2002). Ana dili için bireyin ilk iletişim olanağı denilebilir. Bireyler yaşamlarının erken yıllarından itibaren iletişim kurma ihtiyaçlarını dil aracılığıyla sağlamaktadır (Şimşek, 2023). Birey çevresiyle ilk temaslarını ana dili vasıtasıyla gerçekleştirir (Karaağaç, 2016). Bu nedenle ana dili edinimi bireylerin kendini doğru ve etkili ifade edebilmesinin ilk adımıdır. Çocuklar dili öğrenmeye başlarken öncelikle aileden ardından okul ve çevreden gördükleri şeyleri rol model almaktadır (Altas, 2009). Ana dili, bireylerin başta aile olmak üzere yakın çevresiyle gerçekleştirdiği iletişim sonucunda olgunlaşır. Böylelikle toplumun özellikleri ve değerleri gelecek nesillere aktarılır. Birey, konuştuğu dil ölçüsünde düşünür ve üretir. Ana dili bu nedenle bireyin ilk düşünme ve üretme aracıdır. Konuştuğumuz dili sadece duygu ve düşüncelerimizi aktarırken değil aynı zamanda duygu ve düşünce üretirken de kullanırız. Bununla birlikte dilin her kültürde farklı değer ve davranışlara göre geliştiği görülmektedir (Altas, 2009). Böylece bireyler buldukları çevrenin özelliklerine bağlı olarak dilini geliştirmektedir. Bu nedenle ana dilinin edinimi kadar edinilen dilin kurallarının ve söz varlıklarının öğretilmesi de önemli bir konudur.

Ana dili öğretimi, bireyin yaşadığı toplumdan edindiği dilin etkin ve etkili kullanılabilmesi amacıyla yapılan öğretimdir. Ana dili, bireyin doğup yetiştiği çevrede ilk olarak edindiği dildir. Ana dili öğretimi ise, kişilerin ilk olarak öğrendiği bu dilin belli bir planlama ve program çevresinde öğretilmesine dayanmaktadır (Vardar, 2002). Ana dili öğretimi geçmişten bugüne yapılmakta ve toplumsal değer ve kültürel yapılarını nesilden nesile aktarmaktadır (Yıldız, 2003). Ana dili öğretimi gelişigüzel değil bireylerin seviyelerine uygun olarak hazırlanan programlar dâhilinde yapılmaktadır. Ana dili öğretimine yönelik programlar, ülkelerin ana öğretimine karşı yürütülen uygulamaların alt yapısını ve gerekçesini gösteren dokümanlardır (Yıldız, 2015). Bu programların derse ve dersin içeriğine yansımaları ders kitaplarıyla mümkün olmaktadır. Programlara uygun olarak hazırlanan ders kitapları da derslerde ana materyal olarak kullanılmaktadır. Programlarda bulunan kazanımlar, kültür özellikleri ve değerler gibi soyut kavramlar bu ders kitapları kullanılarak somut hale getirilir. Ders kitapları, öğretmenler için etkili bir kaynak olmasının yanında öğrencilerin öğrenme sürecine etkili katılım sağlamaları ve konulara ilgi duymalarını sağlamaktadır (Küçükahmet, 2003). Özellikle ana dili öğretiminde, ders kitapları oldukça önemli olmaktadır. Ana dili ders kitaplarında yer alan metinler, hem öğrencilerin derse olan ilgisini arttırırken hem de öğrencilere kültürel özellikleri ve değerleri aktarmaktadır.

Değerler, ulusal ve evrensel anlamda öğrencilere kazandırılmak istenen olgulardır. Değerler, öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkelerin toplamıdır (MEB, 2019). Değerler, bir millete ait maddi ve manevi unsurların tümü olan sosyal, ekonomik, kültürel, bilimsel vb. değerlerin hepsini kapsamaktadır (Solomons ve Fataar, 2011). Son yıllarda Türkiye’de de değerler öğretimine ağırlık verilmektedir. Bu durum, 2005 yılından itibaren hazırlanan ders programlarında görülen yeniliklerden biri olan değerler eğitime yer verilmesinden görülebilmektedir (Türk, 2009). Bu nedenle öğrencilere fedakârlık, barışseverlik, vatanseverlik, misafirperverlik, hayırseverlik, merhamet ve kahramanlık gibi manevi değerler ile ağırbaşlılık, alçakgönüllülük, anlayışlık, dürüstlük, adillik, iyimserlik, sadakat, sabır, sadelik, hoşgörü, sevecenlik ve güven bilinci gibi temel değer unsurların geliştirilmesine çalışılmaktadır (Baydar, 2009). Öğrenciye edindirmek istenen bu değerlerden bazıları da demokratik değerlerdir (Yüksel vd., 2013). ABD Michigan Üniversitesi de dâhil olmak üzere birçok kurumla iş birliği yapan “Learning To Give” kuruluşu, halkların uyum içinde yaşamalarını sağlamak amacıyla eğitimde yer verilmesi gereken demokratik değerleri şöyle

sıralamıştır: hayat, özgürlük, mutluluk arayışı, adalet, ortak fayda, eşitlik, gerçeklik, çeşitlilik, halk egemenliği, vatanseverlik (Learning to Give). Çağımızda görülen en önemli değerlerden bir tanesini demokratik değerler oluşturmaktadır (Çırak, 2019). Bunun nedeni toplumun bütünlüğünü koruması ve toplumda halk bilincini oluşturmaktır (Butts, 1990). Demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasında okul, öğretmen ve ana dili dersleri bir adım öne çıkmaktadır (Subba, 2014).

Toplumda demokratik değerlerin oluşması, ilk olarak ailede sonra okullarda söz konusu demokrasi fikrinin yerleşmesinden geçmektedir (Dinç ve Üztemur, 2016). Demokratik değerler her ne kadar sosyal öğrenmenin neticesinde gelişse de söz konusu değerlerin çoğunda somut öğrenme biçimleri de mevcuttur (Miklikowska ve Hurme, 2011). Okul ortamında demokratik kavramların öğrencilere somut bir şekilde öğretilmesinde ana dili dersleri önemli bir yer tutmaktadır. Ana dili derslerinde verilecek olan demokratik değerler eğitimi farklılıkları aynı çatı altında toplayarak insanların birbirlerini anlamalarına yardımcı olacaktır (Yirci ve Karaköse, 2010). Ana dili derslerinde demokratik bir sınıf düzeni oluşturmak öğrencilerin öğrenmelerini olumlu bir biçimde desteklerden aynı zamanda öğrencilerin demokratik bakış açısı ve buna yönelik davranışlar kazanmalarına fayda sağlamaktadır (Çer, 2020). Yani öğrenciler ana dili derslerinde demokratik değerleri somutlaştırılmış bir ortamda yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatı bulmaktadır. Ana dili dersi olan Türkçe dersleri de demokratik değerlerin öğretimi açısından önemli derslerden biri olarak görülmektedir (Çer, 2020). Türkçe dersi; dört temel dil becerisi üzerine kurulmuş, dilin inceliklerinin öğretilmesinin amaçlandığı bir derstir. Türkçe derslerinin temel amacı, öğrencilerin toplumsal konularda duyarlı olmalarını ve kafa yormalarını böylece doğru bir biçimde durumları anlama ve anlatma yeteneği kazanmalarını sağlamaktır (Çer, 2020; Şimşek vd., 2023). Türkçe derslerinde öğrencilerin dil becerilerini geliştirip üst düzey düşünme becerileri edinmeleri amaçlanmaktadır. Türkçe dersleri öğrencilerin ana dillerini etkili, olumlu ve doğru bir iletişim şekliyle kullanabilmelerini, ayrıca topluma duyarlı olacak şekilde üst düzey düşünme biçimiyle birleştirerek topluma fayda sağlayacak ve onlarda demokratik değerlerin oluşmasını sağlayacaktır (Çer, 2020). Çünkü dil becerilerinin etkili bir biçimde kullanılması, etkin düşünme becerilerinin önündeki engelleri yıkacak ve özgür bir düşünme olanağı sağlayacaktır.

Türkçe derslerinde bireylere metinler üzerinden aktarım yapılır ve temel dil becerilerinin kazandırılmasında metinlerden yararlanır (MEB, 2019). Dil edinimi açısından çok önemli olan bu metinler, barındırdıkları kültürel, sosyal ve ahlaki öğeler ile toplumsal yaşamdaki iyi ve kötü değer yargılarının öğrencilere kazandırılmasını sağlamaktadır (Akkurt, 2011). Bu nedenle ders kitaplarında yer alan metinler özenle seçilmelidir. Seçilen metinlerde değer aktarımı ve demokratik değer kavramlarının öğretimi de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmada MEB'in 2023-2024 eğitim-öğretim yılında kendi yayını olarak okullara gönderdiği 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler, demokratik değerler bağlamında ele alınmıştır. İnceleme "Learning To Give" kuruluşunun on demokratik değeri çerçevesinde yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

MEB'in 2023-2024 eğitim-öğretim yılında kendi yayını olarak okullara gönderdiği Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin demokratik değerler bakımından incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi; bütüncül bir şekilde, çalışmanın sorunun irdeleyen bir yöntemdir (Karataş, 2018). Doküman incelemesi ise

buna bağı olarak ele alınması düşünölen durum ya da durumlar ile ilgili bilgi veren yazılı araçların incelenmesine dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırma Malzemeleri

Bu çalışmaya konu olan araştırma materyallerini; MEB tarafından 2023-2024 eğitim-öğretim yılında hazırlanan 6, 7, ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını kapsamaktadır. Bu kitaplarda yer alan otuz ikişer metin demokratik değerler bağlamında incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler, “Learning To Give” kuruluşunun önceden belirlediği eğitimde yer verilmesi gereken demokratik değerler bağlamında incelenmiştir. Bu değerler; hayat, özgürlük, mutluluk arayışı, adalet, ortak fayda, eşitlik, gerçeklik, çeşitlilik, halk egemenliği, vatanseverlik olarak belirlenmiştir. İnceleme sonrasında ulaşılan veriler ele alınmış ve tablolaştırılmıştır. Tablolar her bir kitap için metinleri de gösterecek şekilde ayrı ayrı hazırlanmıştır. Bu tabloların oluşturulmasında ve analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, farklı veri toplama araçlarıyla ulaşılan bulguların önceden hazırlanmış temalara göre yerleştirilmesini ve irdelenmesini ele alan bir nitel araştırma analizi çeşididir. Bu analizin temel hedefi, belirlenen verileri kısa ve öz bir biçimde yorumlayarak okuyucuya sunmak olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bulgular

Bulgular kısmında 2023-2024 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından hazırlanan 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler, demokratik değerler sınıf düzeylerine göre tablolar şeklinde sunulmuştur.

Tablo 1. MEB 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Metinler/Değerler											
Tema	Metin adı	Yaşam	Özgürlük	Mutluluk Arayışı	Adalet	Kamu yararı	Eşitlik	Doğruluk	Farklılık	Halk Egemenliği	Vatanseverlik
Duygular	Renk Çemberi	1	1		1	1	1		6		
	Memleket İsterim	1	1	2	2		1				
	Fahrünnisa										
	Mutlu Prens	1			1		1				
Millî Mücadele ve Atatürk	Bu Vatan Kimin?					1					3
	Mustafa Kemal Zafer Yolunda	1			1	3			1		3
	Kastamonulu Şerife Bacı					2					2
	120					1					2
Çocuk Dünyası	Çocukluk			2							
	İdare Lambası								2		
	Ev Yaşamı					2			3		

	Çocuktum Ufacıktım, Top Oynadım Acıktım		1			1
Erdemler	Malazgirt		1	1	1	2
	Kâmil					2
	Sefiller			1	1	
	Arılar ve Keklikler					1
Milli Kültürümüz	İki Çay, Biri Demli Olsun...		1			2
	Adam Olmuş Çocuklar	1	2	1		2
	Torunuma Mektuplar			1		
	Topkapı Sarayı'nın Kardeşleri		1			
Okuma Kültürü	Terumi: Parmaklarla Okunan					1
	Çocuk Dergisi					
	Canım Kitaplığım		3			
	Okumak		1			2
	Oğuz Kitaplarla Tanışıyor					1
Bilim ve Teknoloji	Üç Boyutlu Yazıcılarla					1
	Çizimler Gerçeğe Dönüşüyor					
	Piri Reis'in Eserleri	1	1		2	
	İklim Değişikliği ve Toplum Dünya Daha Ne Kadar Dönecek?					
İletişim	Bir Boyacı ile Konuştum	1				1
	Otobüs	1			1	
	Oya		1			3
	Televizyoncu Ali		2		1	

Tablo 1'e göre, 6. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan demokratik değerler verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında 6. Sınıf MEB Türkçe Kitabı'nda yaşam değerinin 8 kez yer aldığı, özgürlük değerinin 3 kez yer aldığı, mutluluk arayışı değerinin 16 kez yer aldığı, adalet değerinin 6 kez yer aldığı, kamu yararı değerinin 7 kez yer aldığı, eşitlik değerinin 5 kez yer aldığı, doğruluk değerinin 2 kez yer aldığı, farklılık değerinin 27 kez yer aldığı, halk egemenliği değerinin hiç yer almadığı, vatanseverlik değerinin 15 kez yer aldığı görülmektedir. Sıralanan on demokratik değerden en fazla yer verileni "farklılık" değeri olmuştur. 32 metinde toplam 27 kez bu değere yer verilmiştir. Farklılık değerine en fazla yer veren iki tema vardır: Duygular ve Çocuk Dünyası. Bu temalarda farklılık değeri altışar kez yer bulmuştur. Farklılık değerinin bu iki tema üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Farklılık değeri, bireylere farklılıkların doğal ve yaşanabilir olduğunu gösteren bir değerdir. Bu iki temada farklılar üzerinde durulmuştur. Temalarda yer alan metinler, değerler bağlamında uygun görülmektedir. Farklılık değerinin en sık yer aldığı metin de "Duygular" teması içinde yer alan "Renk Çemberi" adlı metin olmuştur. Bu metinde farklılık değeri altı kez işlenmiştir. Sıralanan on demokratik değerden en az yer verileni "halk egemenliği" değeri olmuştur. Bu değer, 8 temada ve 32 metinde hiç yer bulamamıştır. Değerlerin bütüncül bir yapıda olduğu düşünüldüğünde bu değere hiç yer verilmemesi olumsuz bir durum olmuştur. En çok değere yer verilen metin "Renk Çemberi" metni olmuştur. Bu metinde 11 kez çeşitli değerler işlenmiştir. 32 metin içerisinde 3 metinde hiçbir değer işlenmemiştir. Bu metinler "Fahrünnisa", "İklim Değişikliği ve Toplum", "Dünya Daha Ne Kadar Dönecek?" metinleridir. Bu metinlerde hiçbir demokratik değer işlenmemiş olması, Türkçe ders kitaplarını demokratik değer bağlamında zayıflatmıştır.

Tabloya bakıldığında 6. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda demokratik değerlerin toplamda 99 kez işlendiği görülmektedir. Ders kitabında toplamda 32 metin olduğu düşünüldüğünde demokratik değerlerin yeterince işlenmediği görülmektedir. 6. Sınıf Türkçe derslerinde "Duygular"

ve “Çocuk Dünyası” temaları, demokratik değerlerin kazandırılmasında kullanılabilir. Çünkü 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda demokratik değerlere en fazla bu iki temada yer verilmiştir. Demokratik değerlerin kazandırılmasında kullanılabilir metinse “Renk Çemberi” metnidir. Bu metin aynı zamanda en fazla farklı demokratik değerlerin yer bulduğu metin olmuştur.

Tablo 2. MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Metinler/Değerler		Yaşam	Özgürlük	Mutluluk Arayışı	Adalet	Kamu Yararı	Eşitlik	Doğruluk	Farklılık	Halk Egemenliği	Vatanseverlik
Tema	Metin Adı										
Duygular	Bir Dünya Düşünürüm	4	1	2					1		
	Çiçek Dürbünü	3	1	4							
	Ana İşsiz Kalınca	2				3					2
	Karadut	2									
Millî Mücadele ve Atatürk	Atatürk’ü Gördüm Düşümde	3									1
	Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay					2					3
	Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü							1			
	Penceresi Sonsuzluğa Açılan Oda		4								1
Okuma Kültürü	Okumanın İşlevi	1	1	1							
	Kitaplarla Kurulan Dostluk										
	Okumak Düşünmek İçindir					2					
	Anne Frank’ın Hatıra Defteri	1		2							
Erdemler	Tahta Bisiklet			2							
	Kaplumbağayla İki Ördek		1						1		
	Kızgın Bir Lira			1							
	Akıllı Evlat	1									
Kişisel Gelişim	Adını Göklere Yazdıran Çocuk					2					
	Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?								2		
	”A” Harf										
	Mesele Kuyumcu Bulmakta			1							
Millî Kültürümüz	Yusufoğlu										
	Karagöz Nedir?										
	Anadolu’da Kilim Demek	2	1		2						
Sağlık ve Spor	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî							1			
	İki Tekerlekli Özgürlük	1	2	1		1					
	Futbolcu Olmaya Karar Vermişim		1	1		1					
	Karlı Dağların Arkadaşı Ol			1							
Sanat	Broşür	2				3					
	Âşık Veysel Şatıroğlu					2					2
	Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru										
	Ağaçtan Oyma Su Tası	2		1							
Yaşayan İnsan Hazinesi											

Yukarıdaki tabloda 7. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan demokratik değerler verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında 7. Sınıf MEB Türkçe Kitabı'nda yaşam değerinin 24 kez yer aldığı, özgürlük değerinin 12 kez yer aldığı, mutluluk arayışı değerinin 17 kez yer aldığı, adalet değerinin 2 kez yer aldığı, kamu yararı değerinin 6 kez yer aldığı, eşitlik değerinin hiç yer almadığı, doğruluk değerinin 2 kez yer aldığı, farklılık değerinin 4 kez yer aldığı, halk egemenliği değerinin hiç yer almadığı, vatanseverlik değerinin 9 kez yer aldığı görülmektedir. Sıralanan on demokratik değerden en fazla yer verileni “yaşam” değeri olmuştur. 32 metinde toplam 24 kez bu değere yer verilmiştir. Yaşam değerine en fazla yer veren tema “Duygular” teması olmuştur. Bu temada yaşam değeri 11 kez yer bulmuştur. Duygular temasında “yaşam” değerinin sıkça yer alması temanın değerler bağlamında uygun ve yararlı olduğunu göstermektedir. Farklılık değerinin en sık yer aldığı metin de “Duygular” teması içinde yer alan “Bir Dünya Düşünürüm” adlı metin olmuştur. Bu metinde farklılık değeri 4 kez yer bulmuştur. Sıralanan on demokratik değer içinden ikisine hiç yer verilmemiştir: “Eşitlik” ve “Halk Egemenliği”. Bu değerlere hiç yer verilmemesi 7. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nı değerler bağlamında zayıflatmıştır. En çok değere yer verilen metinler “Bir Dünya Düşünürüm” ve “Çiçek Dürbünü” metinleri olmuştur. Bu metinlerde sekizer demokratik değere yer verilmiştir. Bu metinler demokratik değerlerin kazandırılmasında yararlanılabilecek bir metin olarak dikkat çekmiştir. 32 metin içerisinde 6 metinde hiçbir demokratik değere yer verilmemiştir. Bu metinler "Kitaplarla Kurulan Dostluk", “A’ Harf”, “Yusufçuk”, “Karagöz Nedir?”, “Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru”, “Yaşayan İnsan Hazine” metinleridir. Bu üç metinde hiçbir demokratik değere yer verilmemesi demokratik değerler bağlamında bu metinlerin öğreticiliğini zayıflatmıştır. Bu metinlerin bulunduğu temalarda da demokratik değerler öğretiminin zayıfladığı görülmektedir. Özellikle “Yusufçuk” ve “Karagöz Nedir?” temalarının bulunduğu “Milli Kültür” teması içinde iki metinde herhangi bir demokratik değere yer verilmemesi dikkat çekicidir.

Tabloya bakıldığında 7. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda demokratik değerlerin toplamda 86 kez işlendiği görülmektedir. Ders kitabında toplamda 32 metin olduğu düşünüldüğünde demokratik değerlerin yeterince işlenmediği görülmektedir. 7. Sınıf MEB Türkçe derslerinde “Duygular” teması, demokratik değerlerin kazandırılmasında kullanılabilecek tema denilebilir. Çünkü 7. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda demokratik değerlere en fazla bu temada yer verilmiştir. Bu temada demokratik değerlerin kazandırılmasında kullanılabilecek iki metin bulunmaktadır: “Bir Dünya Düşünürüm” ve “Çiçek Dürbünü” metnidir.

Tablo 3. MEB 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Metinler/Değerler		Yaşam	Özgürlük	Mutluluk Arayışı	Adalet	Kamu yararı	Eşitlik	Doğruluk	Farklılık	Halk Egemenliği	Vatanseverlik
Tema	Metin adı										
Erdemler	İyimsizlik ve Kötümsizlik Üzerine Kaşığı	2	1					2			
	İnsanla Güzel Kedi ile Fare	1		2							
Millî Mücadele ve Atatürk	Bayrağımızın Altında										2
	Atatürk ve Müzik	1				1					1
	Kınalı Ali'nin Mektubu							1			3
	Atatürk'ü Gördüm										2

Bilim ve Teknoloji	Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri Parktaki Bilim Uzay Giysileri			2		1
Birey ve Toplum	Kaldırımlar Portakal Dilimiz Kuşatma Altında Karanlığın Rengi Beyaz		1		1	1
Zaman ve Mekân	Eşref Saat Türkiye Peri Bacaları Robinson Crusoe	1	1		1	4
Millî Kültürümüz	Göç Destanı Vatan Sevgisini İçten Duyanlar Bir Fincan Kahve Kız Kulesi			1		1
Doğa ve Evren	Yılkı Atı Rüzgâr Gündüzünü Kaybeden Kuş Hava Kirliliği	3		1		1
Vatandaşlık	Haritada Bir Nokta Yaşamaya Dair Kalbim Rumeli'de Kaldı Zeytinyağı Üretimi	1	1	1	1	1

Yukarıdaki tabloda 8. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan demokratik değerler verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında 8. Sınıf MEB Türkçe Kitabı'nda yaşam değerinin 15 kez yer aldığı, özgürlük değerinin 2 kez yer aldığı, mutluluk arayışı değerinin 14 kez yer aldığı, adalet değerinin 2 kez yer aldığı, kamu yararı değerinin 10 kez yer aldığı, eşitlik değerinin 4 kez yer aldığı, doğruluk değerinin 9 kez yer aldığı, farklılık değerinin 2 kez yer aldığı, halk egemenliği değerinin 1 kez yer aldığı, vatanseverlik değerinin 16 kez yer aldığı görülmektedir. Sıralanan on demokratik değerden en fazla yer verileni "vatanseverlik" değeri olmuştur. 32 metinde toplam 16 kez bu değere yer verilmiştir. Vatanseverlik değerine en fazla yer veren tema "Millî Mücadele v Atatürk" teması olmuştur. Bu temada yaşam değeri 8 kez yer bulmuştur. Farklılık değerinin en sık yer aldığı metin de "Zaman ve Mekân" teması içinde yer alan "Türkiye" adlı metin olmuştur. Bu metinde vatanseverlik değeri 4 kez yer bulmuştur. Sıralanan on demokratik değer içinde "Halk Egemenliği" değeri 1 kez yer bulmuştur. "Halk Egemenliği" demokratik değeri 8. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda en az yer verilen demokratik değer olmuştur. Bu bağlamda 8. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın "halk egemenliği" değerini öğretmede yetersiz kaldığı görülmektedir. En çok değere yer verilen metin "Yaşamaya Dair" metni olmuştur. Bu metinde dokuz kez demokratik değere yer verilmiştir. Bu metin 8. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda demokratik değer öğretiminde kullanılabilecek uygun metinlerden biri olmuştur. 32 metin içerisinde 6 metinde hiçbir demokratik değere yer verilmemiştir. Bu metinler " Kedi ile Fare", "Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar", "Parktaki Bilim", "Kaldırımlar", "Peri Bacaları", "Kalbim Rumeli'de Kaldı" metinleridir. Bu metinlerle demokratik

değer öğretimi yapılamadığı gibi bu metinlerde hiçbir demokratik değere yer verilmemesi 8. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nı da demokratik değerler bağlamında zayıflatmıştır.

Tabloya bakıldığında 8. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı'nda demokratik değerlerin toplamda 75 kez işlendiği görülmektedir. Ders kitabında toplamda 32 metin olduğu düşünüldüğünde demokratik değerlerin yeterince işlenmediği görülmektedir. 8. Sınıf Türkçe derslerinde "Vatandaşlık" teması, demokratik değerlerin kazandırılmasında kullanılabilir uygun tema denilebilir. Çünkü 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda demokratik değerlere en fazla bu temada yer verilmiştir. Bu temada demokratik değerlerin kazandırılmasında "Yaşamaya Dair" metninin kullanılabilirliği düşünülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Demokratik değerler, toplumun temelini güçlendiren yapılardır. Demokratik değerlerin kazandırılmasında Türkçe derslerinin önemi oldukça büyüktür. Özellikle Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler demokratik değerlerin kazandırılmasında önemli bir araçtır. Demokratik değerlerin metinler aracılığıyla verilmesi, demokratik değerlerin hayatilik ilkesine uygun olarak kazandırılmasına imkân sağlamaktadır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler, demokratik değerler açısından zengin içerikli olmalıdır.

Bu araştırmada 2023-2024 eğitim-öğretim yılında MEB yayınlarının Türkçe ders kitabı olarak okullara gönderdiği 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler demokratik değerler bağlamında ele alınmıştır. İnceleme sonucunda ulaşılan verilere bakıldığında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin demokratik değerler bakımından yeterli olmadığı tespit edilmiştir. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda toplamda 100 demokratik değere yer verilmiştir. 32 metnin yer aldığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda metin başına 3,125 değer düşmektedir. Şakiroğlu'nun (2020) 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki "Kök Değerler" ve Schwartz'ın "Değer Grupları" üzerine yaptığı çalışmada 6. Sınıf Ders Kitabı'nda 10 kök değerinin 163 kez yer bulduğunu belirtmiştir. Schwartz'ın Değerler Tablosu'ndaki değerlerine göre 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları'nda 168 kez yer verilmiştir. Bu çalışmadaki sonuçlara bakıldığında öğretim programındaki kök değerlerin ve Schwartz'ın Değerler tablosunun ders kitaplarında yeterince yer bulamadığı görülmektedir. Aynı durum demokratik değerler için de geçerli olmuştur. İki çalışma sonuç bakımından değerler eğitiminin 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları'nın değerler eğitimi açısından yeterli olmadığını göstermektedir. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na bakıldığında 84 demokratik değere yer verildiği görülmektedir. 32 metnin yer aldığı 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda metin başına 2,625 değer düşmektedir. Fırat ve Mocan'ın (2014) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinleri üzerine yaptıkları çalışmada 7. Sınıf Türkçe Ders Kitapları'nda hikâye metinlerinde değerlere yer verildiğine fakat yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. İki çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmış ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitapları'ndaki metinlerin değerler öğretimi bakımından yeterli olmadığını göstermektedir. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'na bakıldığında 74 demokratik değere yer verildiği görülmektedir. 32 metnin yer aldığı 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda metin başına 2,3125 değer düşmektedir. Taçyıldız ve Güney'in (2023) yaptığı çalışmada 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Schwartz'ın değer listesinde yer alan değerlerin 74 kez yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç aynı Türkçe ders kitabından elde edilmesi ve aynı sonuçların çıkmasıyla bu çalışmayı desteklemektedir. Verilere bakıldığında metin başına düşen demokratik değer ortalamalarının düşük olduğu görülmektedir. Taçyıldız ve Güney (2023) de çalışmalarında 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda değerlere gerektiği kadar yer verilmediğini ve kitabın değerler bağlamında zayıf olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte metinlerde işlenen demokratik değerlerin sınıf seviyeleri ilerledikçe düştüğü görülmektedir. Ders kitaplarında yer alan metinler incelendiğinde, bazı metinlerde hiçbir demokratik değere yer verilmediği görülmektedir. Aynı

zamanda 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında “halk egemenliği” demokratik değerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Ders kitaplarında işlenen demokratik değerlere bakıldığında bir örüntünün olmadığı ve demokratik değerlerin metinlerde rastgele yer aldığı görülmektedir.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak demokratik değerlerin Türkçe derslerinde işlenmesi ve Türkçe ders kitaplarında yer alması için bazı öneriler sunulacaktır:

1. Türkiye’de bireylerin ve Türk eğitim sisteminin ihtiyacı olan demokratik değerler belirlenmelidir.
2. Belirlenen demokratik değerler, sınıf seviyelerine uygun olarak tasnif edilmelidir.
3. Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde, tasnifi yapılan ve o sınıf seviyesine uygun demokratik değerler bulunmalıdır.
4. Türkçe ders kitaplarında demokratik değerler rastgele değil belli bir amaçla yerleştirilmelidir.
5. Türkçe ders kitaplarında demokratik değerlere belli bir örüntüyle yer verilmeli, yer verilmeyen demokratik değer bulunmamalıdır.

Kaynakça

- Akkurt, E. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan Türkçe öğretmenlerinin 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici ve tahkiyeli metinlerin anlaşılabilirlikleri ile ilgili görüşleri ve metinlerin metin okunabilirliği açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Altas, S. (2009). *Türkçe dil bilgisi öğretiminin tarihi ve içerik odaklı dil bilgisi öğretimi ile görev odaklı dil bilgisi öğretiminin uygulamalı karşılaştırılması*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Butts, R. F. (1990). *Democratic values: What the schools should teach. citizenship for the 21st century*. Indiana: *Eric Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education*.
- Civitas. (1991). A Framework for civic education, a collaborative project of the center for civic education and the council for the advancement of citizenship, *National Council for the Social Studies Bulletin*, 86, 1.
- Çer, E. (2020). Demokratik kültür bilincinin oluşturulmasında Türkçe öğretiminin sorumlulukları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 1634-1645.
- Çırak, A. (2019). Demokratik değerler, demokratik eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi ilişkisi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 5(1), 1-18.
- Dinç, E. ve Üztemur, S.S. (2016). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin demokratik değer algılarının karikatürler aracılığıyla incelenmesi. *Elementary Education Online*, 15(3), 974-988. <https://doi.org/10.17051/ieo.2016.79948>
- Fırat, H., ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), 25-49.
- Karaağaç, G. (2016). *Türkçenin dil bilgisi*. Akçay Yayınları.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Küçükahmet, L. (Ed.). (2003). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*.

- Miklikowska, M. and Hurme, H., (2011). Democracy begin at home: Democratic parenting and adolescents support for democratic values. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(5), 541-557. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.576856>
- Solomons, I. ve Fataar, A. (2011). A conceptual exploration of values education in the context of schooling in South Africa. *South African Journal of Education*, 31, 224-232. <https://doi.org/10.15700/saje.v31n2a482>
- Subba, D. (2014). Democratic values and democratic approach in teaching: A perspective. *American Journal of Educational Research*, 12, 7-40. <https://doi.org/10.12691/education-2-12A-6>
- Şakiroğlu, Y. (2020). 6. sınıf Türkçe ders kitabının değer aktarımı bağlamında incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 145-161.
- Şimşek, B., Akbulut, S. ve Koparan, B. (2023). Yazma becerisini geliştirmeye yönelik yazılan makalelerin incelenmesi. *Turkish Academic Research Review*, 8(3), 1217-1235. <https://doi.org/10.30622/tarr.1336308>
- Şimşek, E. E. (2023). Okul öncesi eğitimde Türkçe etkinlikleri. *Türkçe öğretimi* (1. Baskı, ss. 93-117) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taçyıldız, G. ve Güney, K. (2023). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 35, 594-625.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2003). *Anadili öğretiminde çağdaş yaklaşımlar ve Türkçe öğretimi*. Pegem A Yayınları.
- Yıldız, D. (2015). Türkiye, Kore, Finlandiya ana dili dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(79), 89-110. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4166>
- Yirci, R. ve Karaköse, T. (2010). Democratic education policy and Turkish education system. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1330-1334. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.329>
- Yüksel, İ., Bağcı, Ş. ve Vatansever, E. (2013). İlköğretim son sınıf öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 309-334.

Benzerlik Taraması	<i>Turnitin aracılığıyla yapıldı.</i>
Etik Beyan	<i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Etik Kurul Kararı	<i>Etik Kurul kararından muafır.</i>
Mali Destek	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Veri kullanılabilirliği	<i>Bu çalışmanın bulgularını destekleyen ek veriler, ilgili yazardan talep edilmesi halinde sağlanabilir.</i>
Yazar Katkısı	<i>İki yazar da makalenin geliştirilmesine ve yazılmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır.</i>
Katılımcı Rızası	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Telif Hakları & Lisans	<i>Dergi, dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışmaları Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License altında yayımlanmaktadır.</i>